

IZKUŠNJE S FORMATIVNIM SPREMLJANJEM V ODDELKU MALČKOV

Formative Assessment Experiences with Young Children

NEKAJ IZTOČNIC ZA FORMATIVNO SPREMLJANJE V VRTCU

Za vsakršno vzgojno-izobraževalno delo v predšolskem obdobju je prvi pogoj pozitivna klima v oddelku (Kurikulum za vrtce, 1999). Po M. Batistič Zorec (2012) v vrtcu opazujemo in spremljamo: otrokovo počutje in čustveno reagiranje; socialne interakcije z vrstniki in odraslimi; otrokove zmožnosti in znanja (govor, psihomotorične spretnosti, samostojnost); otrokove pobude, želje in interese; otrokovo izražanje; otrokov odnos do učenja oz. strategije in načine učenja.

Na študijskih skupinah na temo formativnega spremljanja na področju spodbujanja socialno-čustvenih kompetenc smo ob gradivu *Formativno spremljanje v podporo učenju* (Holcar Brunauer idr., 2016) ter *Vključujoča šola – Vključujoči vrtec* (Holcar Brunauer idr., 2017) poudarjali vzgojiteljevo skrb za dobro počutje vsakega posameznega otroka. Le-to pogojuje otrokovo aktivno vključenost, ki je prvi element formativnega spremljanja, oboje pa ima za rezultat otrokov napredek. Torej so za predšolsko obdobje pomembna področja spremljanja otrokovo počutje, stopnja otrokove aktivne vključenosti in stopnja otrokovega napredka (Leavers 2003, v: gradivo za udeležence ŠS za vrtce, 2017-2018). Po Hilssovi (Rutar, 2012) pa lahko na predšolski stopnji tudi spremljamo: kaj zmore otrok ob podpori odraslega, kaj zmore ob sodelovanju vrstnikov in kaj zmore sam (V: gradivo za udeležence ŠS za vrtce, 2017-2018).

V vrstniški skupini v vrtcu se otrok sooča z velikimi problemi na področju socialnega in čustvenega razvoja in ravno vrtec in podpora vzgojitelja mu omogočata, da se postopoma uči obvladovati socialne konflikte, se prilagajati drugim in presegati egocentričnost. Uči se, »kako dobro shajati s sabo in z drugimi«, in tako napreduje v razvoju.

Kot pravi A. Mikuš Kos: »Pomembno je, da pri otroku dosežemo usmeritev k reševanju problema, k napredovanju in pridobivanju znanja, vendar je za tako naravnost potrebna ustrezna čustvena klima. Če ima otrok v učni situaciji občutek, da je ogroženo njegovo samospoštovanje ali da je premalo samostojen, ali pa ima preveliko potrebo po odobravanju, če nima prave samozavesti, potem bo usmerjen v obrambo, bal se bo neuspeha in se bo učenju

izogibal. Če smo obrambno naravnani, naši možgani v učni situaciji ne delujejo optimalno in učinkovito. Zato je zelo pomembno, da se otroci naučijo tudi tehnik, s katerimi znajo uravnavati čustva strahu, žalosti, jeze in razočaranja ter preusmeriti svoje misli in občutke od negativnih k pozitivnim ter samozavestno in z zaupanjem vztrajati na poti k zastavljenim ciljem« (V: Delo, junij 2019 in januar 2020).

Kot pomembno spoznanje iz strokovne literature, ki se mi je pri uvajanju inkluzivne paradigme in formativnega spremljanja pokazalo kot učinkovito pri vsakdanjem delu z otroki, bi izpostavila tudi »pripoznavanje otroka kot kompetentnega za vzpostavljane socialnih interakcij« (Juul, 2012; Kroflič, v: Rutar, 2012).

DELO V ODDELKU NA ZAČETKU ŠOLSKEGA LETA

V mojem oddelku dve- do triletnih otrok je v tem šolskem letu 8 dečkov in 6 deklic, skupaj 14 otrok. Z večino se že dobro poznamo, saj jih spremljam že od njihovega vstopa v vrtec. V oddelku sta še dve strokovni delavki, ki sta se nam letos pridružili na novo: pomočnica vzgojiteljice in spremljevalka otroka s posebnimi potrebami.

Septembra je za otroke nastopila velika sprememba, saj smo zamenjali enoto vrtca in s tem tudi prostor, kar se je kazalo v njihovih odzivih v prvih nekaj mesecih. Zato sem pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela takrat predvidela veliko dejavnosti, ki so bile pri otrocih v lanskem letu priljubljene: gibalne igre, igre z nestrukturiranim materialom, dejavnosti s področja umetnostnega izražanja – pesmi, pravlјice, likovno, glasbeno izražanje, prosta individualna igra. Več pozornosti in časa sem namenila zagotavljanju pozitivne klime v oddelku, omogočanju pozitivnih socialnih interakcij (verbalna in neverbalna komunikacija; komunikacija med otroki in odraslimi ter med otroki samimi), socialnim igram, možnostim za izražanje čustev, možnostim za doživljanje uspeha (otrokov občutek »zmorem«).

Pri načrtovanju socialnih interakcij sem skušala vključevati širši krog ljudi (strokovni delavci, starši otrok, otroci iz sosednje skupine). Že ob koncu prejšnjega šolskega leta sem izvedla krajšo anonimno anketo, v kateri so starši

sporočili svoje mnenje (kaj bi pohvalili/spremenili/dodali; kako bi izboljšali sodelovanje z vrtcem). Slednje je bilo odlično izhodišče za načrtovanje nadaljnjega sodelovanja in tudi pridobivanja pomembnih povratnih informacij o otrocih.

Starši so me v novem šolskem letu presenetili s pobudami, ki sem jih po presoji upoštevala pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela. Pokazalo se je, da to pozitivno vpliva na aktivno vključenost otrok. Med samo izvedbo dejavnosti pa so imeli pozitiven učinek na zadovoljstvo otrok: pozornost in čas, ki ju je vzgojitelj namenil za pogovor s posameznim otrokom ali manjšo skupino, sprotna povratna informacija, spodbuda, pohvala in podpora pri vztrajanju in doseganju drobnih vsakdanjih uspehov posameznega otroka. Ugotovitve bolj sistematičnega spremljanja pa mi tudi omogočajo, da lahko nudim sprotne in kakovostnejše povratne informacije staršem, kar vpliva na obojestransko zadovoljstvo in zaupanje.

Dodala bi le, da (sociokulturno) spremljanje otrokovega razvoja in učenja zahteva »več znanja in predvsem odprtosti vseh vključenih v proces vzgoje – odprtosti za poslušanje in učenje drug od drugega v samem procesu spremljanja in končno, tudi spreminjanje« (Rutar, 2013).

DEJAVNOSTI V OKTOBRU IN IGRA V KOTIČKU »DOM«

Po uvodnem mesecu pestovanja, prilagajanja novemu prostoru, dnevnih rutini, novim otrokom ter novima strokovnima sodelavkama so otroci začeli sprejemati novo okolje. Skupaj s strokovnima sodelavkama v oddelku smo jim ves čas skušale nuditi predvsem sprejetost, slišnost in občutek varnosti v novih prostorih. Velik poudarek smo namenile spremljanju otrokovih interakcij v novem učnem okolju s pomočjo neverbalne in verbalne komunikacije. Kot pravi S. Čotar Konrad (2011), »mora biti otrok spodbujan h komentiranju, izražanju o svojih prizadevanjih, ravnanjih«. S tem lahko vzgojitelj omogoča dobro počutje posameznika kot tudi pozitivno klimo v oddelku.

V oktobrskem tematskem sklopu smo se osredotočili na spoznavanje aktualnega letnega časa (jesensko listje, jesenski plodovi), in sicer predvsem na opazovanje in raziskovanje naravnih materialov, sprehode v naravo ter pogovore ob tem, pogovore ob slikanicah in slikovnih gradivih, rajalne igre in pesmi ipd.

Pri sprotnem beleženju refleksije o vnašanju elementov in načel formativnega spremljanja, ki je postalo del vzgojno-izobraževalnega procesa kot tudi načina razmišljanja, sem zapisala:

“ Odnos učitelj – učenec ”

Ob misli na izobraževanje večina ljudi najprej pomisli na učitelje, ljudi, ki imajo v šolah velik vpliv na učence, dijake. Žal je vse preveč takšnih, ki skrbijo, da učenci do njih gojijo strahospoštovanje, namesto da bi z njimi vzpostavili pristen odnos. In prav to želi spremeniti formativno spremljanje, ki stremi k temu, da bi bil odnos med profesorji in učenci poln razumevanja, brez strahu in žaljenja. Učitelji bi morali biti karseda objektivni ter dijaka ocenjevati le na podlagi izdelkov, ne pa tudi njegovih osebnostnih lastnosti. Tako bodo dijaki širom Slovenije na vseh stopnjah izobraževanja usvojili enaka znanja, profesorji pa bodo poskrbeli, da bodo zaradi njihovega razumevajočega in zabavnega pristopa z veseljem hodili v šolo.

Maja Buzuk

»Zagotovo se bom še večkrat posluževala elementov FS:

- a) dokumentiranja dejavnosti s pomočjo snemanja, fotografiranja,
- b) takojšnje povratne informacije,
- c) strategij za aktivno vključenost otrok v proces učenja kot tudi
- d) vrednotenja in samovrednotenja oziroma skupnega/individualnega evalviranja.«

Sčasoma se je pozitivna klima v oddelku nadgrajevala in otroci so začeli prvič posegati po igri z dojenčki, ki so bili v kotičku »DOM« do tedaj vedno na voljo, a neopaženi.

Najprej se je začela igrati deklica, ki je večkrat prinesla dojenčka od doma in ji je ta predstavljal ljubkovalno igračo, s katero je tudi počivala. Spontano sta se je pridružili še dve deklici in skupaj so začele dojenčke pestovati, jih hraniti ipd. Stopile so do mene in me povprašale za pleničke, ki sem jim jih ponudila. V enem tednu se je nato pridružilo več otrok, tako deklic kot tudi dečkov. Presenetilo me je predvsem dejstvo, da sta se med prvimi pridružila dečka, ki največ časa preživita pri igri z vozili. Prosta igra otrok se je s premišljeno aktivno vključenostjo odraslega začela razvijati, zaznati je bilo skupno domišljjsko igro z elementi simbolne igre ter bogatimi pozitivnimi interakcijami med vrstniki ter tudi z odraslimi.

Igra z dojenčki je trajala kar nekaj časa, otroci so začeli sodelovati in uživati v skupni dejavnosti, pri njej so vztrajali in se dobro počutili.

Glede na odzive večine otrok je bilo to odlično izhodišče za načrtovanje naslednjega tematskega sklopa o družini.

IZVEDBA DEJAVNOSTI – DOKAZI PROCESA UČENJA

Anekdotski zapis

Med igro otrok z dojenčki in različnimi sredstvi v kotičku »DOM« se mi je približal deček P. in mi želel nekaj pokazati. Z neverbalno in verbalno komunikacijo (»Pidi«/»Pridi«) me je nežno prijel za roko in me vodil do umivalnika, kjer mi je nakazal, da je tam voda. S seboj je prinesel tudi banjico, ki je poprej služila za simbolno igro kopanja dojenčkov. Želel je, da skupaj natočiva vodo v banjico, v kateri bi umival dojenčka. Skupaj sva ugotovila, da bi bilo pri umivalniku v igralnici to teže izvesti, zato sem ga povprašala, kje bi lahko kopala dojenčke. Pokazal je na vrtčevsko kopalnico, kamor sva tudi odšla. Deček si je nato sam zavihal rokave in skupaj sva natočila vodo v banjico. Spodbudila sem ga, da naj poišče dojenčka, ki ga bo okopal. Takrat je hitro stekel v igralnico in se vrnil v kopalnico z dojenčkom, sledil pa mu je še deček G. V tem času sta se pridružili še deklica V. in deklica A. Otroci so se

NAČRTOVANJE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA – NOVEMBER

Tema: Moja družina

Izhodišče: veselje otrok ob igri z dojenčki v koticu DOM, pogovor o njihovih družinah, elementi simbolne igre

Trajanje: november

Globalni cilj: spoznavanje samega sebe in drugih ljudi, doživljanje vrtca kot okolja za enakovredno vključevanje vsakega posameznega otroka

Metode dela: pripovedovanja, pogovori, razlage, demonstracije, petja, igre itd.

Oblike dela: individualna, skupinska, skupna

Cilji:

- Otrok ima možnost razvijati sposobnosti in načine za vzpostavljanje, vzdrževanje in uživanje v prijateljskih odnosih z enim ali več otroki (sprejemanje vedenja in občutij drugih, vljudnost v medsebojnem komuniciranju).
- Otrok se igra igro vlog v koticu dom in družina.
- Sproščeno izvajanje naravnih oblik gibanja.
- Spodbujanje radovednosti in veselja do umetniških dejavnosti, umetnosti in različnosti.

Dejavnosti

GIBANJE

- Otrok sproščeno izvaja naravne oblike gibanja,
- se igra z različnimi vrstami papirja,
- se giblje z različnimi športnimi rekviziti (črvi, baloni, krpice, rutice itd.),
- se vozi s poganjalci,
- hodi na sprehode v bližnjo okolico,
- sodeluje pri jutranjem razgibanju,
- se igra gibalne igre z žogicami in baloni (metanje, lovljenje, podajanje).

JEZIK

- Otrok ob fotografijah družine prepozna in poimenuje družinske člane,
- se ob družinskih fotografijah pogovarja o svoji družini,
- posluša pravljice na temo družina.

DRUŽBA

- Otrok sodeluje pri prinašanju družinske fotografije in fotografije novorojenčka,
- se pogovarja z odraslim o družinskih članih in dogodkih doma,
- sodeluje v krajših skupinskih dejavnostih (jutranji krog, petje pesmic, rajalne igre, poslušanje zgodbic),
- se igra igre vlog (kuhanje, likanje, pranje, pospravljanje, skrb za dojenčka – previjanje, kopanje, hranjenje, uspavanje itd.) v različnih koticu (npr. dom in družina, knjižni, kuhinja itd.).

UMETNOST**Likovne in oblikovalne dejavnosti**

Otrok sodeluje pri izdelovanju voščilnic za družine.

Glasbene dejavnosti

Otrok sodeluje pri petju znanih pesmi (Palčkov ples prijateljstva – M. Voglar; Mi se imamo radi – ljudska).

Plesne dejavnosti

- Otrok sodeluje v rajalni igri,
- z gibi ponazarja zapeto pesem, pleše s celim telesom, posnema gibe živali in ljudi.

AV-dejavnosti

Otrok sodeluje z odraslim pri fotografiranju.

DRUŽBA

Otrok:

- se druži z drugimi otroki iz vrtca,
- sodeluje pri jutranjem srečanju na blazini »Kdo je v vrtcu«,
- opazuje in se pogovarja ob fotografiji sebe in drugih otrok,
- sodeluje v krajših skupinskih dejavnosti (ringa raja, kdo se skriva spodaj),
- sodeluje pri pospravljanju igrac in urejanju igralnice.

NARAVA

- Otrok prek informativne slikanice spozna živalske družine,
- gnete slano testo in plastelin,
- se navaja na negovanje svojega telesa,
- opazuje vremenske spremembe v naravi na sprehodu,
- se igra z nestrukturiranim materialom (vata, papir, slano testo).

MATEMATIKA

- Otrok se seznani s pojmom majhen/velik (knjigi Očki s svojimi mladički in Mame s svojimi mladički avtorja Guida Van Genechtna),
- sestavlja hišo (»Moj dom, moja hiša«) iz kock in različnih gradnikov,
- šteje družinske člane,
- se navaja na vsakodnevno pospravljanje in razvrščanje igrac v prave zabojce.

Vloga odraslega

- Omogočanje prijetnega vzdušja v vrtcu in občutka sprejetosti za vse otroke, kjer se otroci udeležujejo dejavnosti sproščeno, brez strahu pred neuspehom ali zavrnitvijo in imajo možnost izbire,
- spodbujanje samostojnosti pri skrbi zase,
- zgled pri opravljanju različnih dejavnosti (prehranjevanje, umivanje, pospravljanje itd.),
- skrb za varnost in dobro počutje otrok,
- zagotoviti čustven in nežen sprejem otrok,
- skupno in individualno igranje prstnih iger in bibarij,
- upoštevanje značilnosti posameznika,
- razvijanje strpnosti in prijateljskega odnosa med vrstniki,
- opazovanje otrok pri igri, dejavnostih in dnevni rutini,
- vsakodnevno zapisovanje opažanj in analiza dneva, nudenje pomoči, spremljanje in beleženje razvoja in napredka otrok.

dalj časa igrali in kopali vsak svojega dojenčka. Pri tem so bili nežni, vztrajni, izjemno aktivni in motivirani.

Komentar vzgojitelja: V zapisani situaciji je bila zaznana upoštevana spontana pobuda za igro s strani otroka. Po-udariti moram, da je to deček, ki večino časa posveti igri z vozili, kjer večkrat sledi drugemu dečku. Tokrat ga je sredstvo (banjica) zelo motiviralo in prišel je do odraslega po pomoč. Njegova pobuda je bila slišana in upoštevana in ob tem je njegova aktivna vključenost prešla na višjo raven. Poleg tega je igralna situacija motivirala tudi preostale otroke in prišlo je do medvrstniškega učenja in aktivne vključenosti več otrok, tj. do skupne simbolne igre, kar je za to razvojno stopnjo velikega pomena. Otroci so si med seboj izmenjevali pozitivne povratne informacije (posnetek kot dokaz procesa učenja in razvoja govora).

Za napredek otrok so bili odločilnega pomena:

- skrb za pozitivno vzdušje (pozitivne socialne interakcije med otroki kot tudi otrok z odraslim – potrebe otrok po objemu/pestovanju, dajanje potrebnega časa otroku itd.);
- priprava učnega okolja in različnih sredstev, ki ustrezajo stopnji konkretnega mišljenja (stekleničke, banjica, oblekice, odejice, zibelke, pleničke ipd.);
- podpora vzgojitelja posameznemu otroku ter medvrstniško učenje (povratne informacije, pohvale in spodbude, odprta vprašanja, ustrezna vključenost odraslega v igro).

Ob ogledu videoposnetkov je bilo opaziti aktivno vključenost dečka P. skozi celotno igro (npr. listanje kartonk o mladičkih z vzgojiteljico, hranjenje dojenčka s stekleničko v družbi dečka G., spoznavanje otrok in sebe ob fotografijah – portreti jutranjega kroga itd.) in hkrati tudi njegovo večjo samostojnost.

► Listanje kartonk o mladičkih z vzgojiteljico

► Hranjenje dojenčka s stekleničko v družbi dečka G

► Pogovor dečka z vzgojiteljico o banjici in vodi

► Igra otrok v kopalnici

► Spoznavanje/opazovanje sebe in drugih otrok ob fotografijah

EVALVACIJA PROCESA UČENJA IN DOSEŽKOV OTROK

V tematskem sklopu sva s sodelavko načrtovali globalni cilj iz družbe, cilje pa s področij družbe, jezika, gibanja in umetnosti. Pri načrtovanju in izvedbi sva skušali dejavnosti povezovati in jih prepletati, osrednja metoda je bila metoda igre, ki je bila hkrati tudi izhodišče za načrtovanje tematskega sklopa.

Med izvajanjem tematskega sklopa je bil velik poudarek na vlogi vzgojitelja (premišljeni aktivnosti odraslega pri igri) kot tudi organizaciji sredstev in igralnih kotičkov. Že na začetku tematskega sklopa sem kotiček dom in družina nekoliko preoblikovala, ker sem opazila izjemno zanimanje otrok za igro z dojenčki. S pomočjo staršev in otrok smo v kotiček dom in družina prilepili družinske fotografije kot

tudi fotografije otrok, ko so bili še novorojenčki. Individualno/skupno pritrjevanje družinskih fotografij je otroke zelo motiviralo in prav pri vsakem je pogled na družino vzbudil dobro počutje posameznika. Prav skrb za dobro počutje posameznika me je vodila pri načrtovanju sredstev in kasneje tudi dejavnosti. Postopoma so se njihove interakcije nadgrajevale tako kvantitativno kot kvalitativno. Otroci so naju pri izbiri dejavnosti vodili (npr. ponavljajoče se dejavnosti na željo otrok z dodatkom novih sredstev – banjica, stekleničke, vozički, družinske fotografije itd. – območje bližnjega razvoja), katere so jim bile ljubše.

Pri načrtovanju in izvajanju tematskega sklopa sem skušala slediti podobi otroka kot kompetentnega osebk in slediti procesu spremljanja kot »kontinuirani interakciji vzgojitelja in otrok« (Hills, 1993, v: Rutar, 2013). Celotna skupina me je presenetila, saj so otroci vedno znova in znova posegali po igri z dojenčki, kar se dogaja še danes. Menim, da so prav sledenje otrokovim potrebam in nudenje spodbudnega učnega okolja z vsemi elementi ter hkrati tudi poglobljanje razumevanja koncepta formativnega spremljanja (načela in elementi) prava pot pri načrtovanju in izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa.

SKLEP

Vzgojitelj mora spoštovati in udejanjati načela Kurikuluma in slediti razvojno-procesnemu načrtovanju. Pri tem je pomemben sam proces učenja, katerega cilji so spodbujanje otrokovih lastnih strategij dojemanja, izražanja, razmišljanja itn., ki so zanj značilne v posameznem razvojnem obdobju. Slednje pa zahteva strokovno podkovanost, poznavanje, sprejemanje in uvid t. i. »tihega znanja« vzgojitelja kot tudi sistematično in poglobljeno refleksijo. Kot pravi P.

Štirn Janota (2016), na delovanje vzgojiteljev v večji meri kot kompetenčna znanja, vplivajo globlje plasti osebnosti in »tiha znanja« vzgojiteljev in prav temu je treba posvetiti veliko časa in dela na samem sebi. Tako bo lahko vzgojitelj sledil razvojno-procesnemu pristopu, potrebam in željam otrok, se profesionalno in osebno razvijal ter stremel k rezultatu razvojno-procesnega pristopa, ki je bogat (rahloučen) otrok.

Pri vsem tem je formativno spremljanje kot dodana vrednost pri uresničevanju razvojno procesnega pristopa v samem izhodišču načrtovanja, pri oblikovanju ciljev in tudi pri evalvaciji.

VIRI IN LITERATURA

- Holcar Brunauer, A. idr. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju: priročnik za učitelje in strokovne delavce. Zvezek Formativno spremljanje v vrtcu. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Holcar Brunauer, A. idr. (2017). Vključujoča šola. 6. zvezek: Vključevanje v vrtcu. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Mencigar, S. (2013). Primeri izdelave e-portfolia v vrtcu z IKT. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- Podgoršek, M. (2015). Participacija otrok v oddelkih prvega starostnega obdobja v vrtcih. Diplomsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Rutar, S. (2012). Kako razumeti in uresničevati participacijo otrok v vrtcu? Sodobna pedagogika, letnik 63 (129), št. 3 (jun., 2012), 86–98.
- Rutar, S. (2013). Sociokulturni pristop pri spremljanju otrokovega razvoja in učenja v vrtcu. Revija za elementarno izobraževanje, letn. 6, št. 1, str. 105–118.
- Štirn Janota, P. (2016). »Vzgojiteljica opazi, kar prej razume« – pomen procesnega izobraževanja vzgojiteljic. Sodobna pedagogika, letnik 67 (133), št. 4 (2016), 10–27.